

Sorunlu Krediler ve Türkiye

Non-Performing Loans and Türkiye

ÖZET

Sorunlu krediler, banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak tanımlanabilmektedir. Sorunlu kredilerin artması hem bankacılık sektöründe hem de reel sektörde ve dolayısıyla ülke ekonomisinde çok ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Geri ödenmeyen krediler, bankanın aktif yapısını bozarak likidite yapısında azalma meydana getirmektedir. Sorunlu kredilerdeki artış, bankaların sorunlu kredi için ayırdıkları karşılıkları artırarak bankaların kaynaklarını verimli ve karlı yatırımlarda kullanmasını engellemektedir. Gelirleri azalan bankalar sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmakta, güvenilirliği ve saygınlığı zedelenmektedir. Bazen bu durum bankanın iflası ile sonuçlanabilmektedir. Tahsil edilemeyen sorunlu hale dönüşen krediler bankacılık sektörü kadar reel sektör için de büyük bir risk taşımaktadır. Sorunlu krediler bankacılık sektörünü, bankacılık sektörü işletmeleri, işletmeler de ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunlu kredi miktarı artan bankalar yeni yatırım yapmak isteyen, istihdam artışı sağlamayı hedefleyen firmaların kredi taleplerini karşılayamamakta ve neticesinde de ülke ekonomisinde daralmaya neden olduğu görülmektedir. Söz konusu çalışma, sorunlu kredilerin kavramsallaştırılmasını, kapsamını ve nedenlerini ele almaktadır. Çalışmada ayrıca, Türk bankacılık sektöründeki sorunlu kredilerin boyutları ve gelişimi ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sorunlu Krediler, Bankacılık Sektörü, Türkiye

ABSTRACT

Non-performing loans can be defined as a significant disruption of the repayment agreement between the bank and the debtor, resulting in a delay in collection and the possibility of loss. The increase in non-performing loans may cause serious problems in both the banking sector and the real sector, and therefore in the country's economy. Unrepaid loans disrupt the bank's asset structure and cause a decrease in its liquidity structure. The increase in non-performing loans prevents banks from using their resources in productive and profitable investments by increasing the provisions set aside for non-performing loans. Banks, those revenues decrease, have difficulty in fulfilling their responsibilities, and their reliability and reputation are damaged. This situation sometimes can result in the bankruptcy of the bank. Loans that cannot be collected and become problematic pose a great risk for the real sector as well as the banking sector. Non-performing loans negatively affect the banking sector, the banking sector businesses, and the businesses negatively affect the country's economy. It is observed that banks with increasing amounts of non-performing loans cannot meet the loan demands of companies that want to make new investments and aim to increase employment, and as a result, this causes a contraction in the country's economy. This research study in question addresses the conceptualization, scope and causes of non-performing loans. In the study is also examined in detail the size and development of non-performing loans in the Turkish banking sector.

Keywords: Non-performing loans, Banking Sector, Turkey.

GİRİŞ

Bankacılık sisteminin sağlıklı işlemesi, hem finansal piyasalar için hem de reel ekonomideki faaliyetlerin aksamadan devam etmesinde kritik öneme sahiptir. Bankaların en temel fonksiyonu olan finansal aracılık bu noktada ön plana çıkmaktadır. Bankaların fon ihtiyacı olanlara kredi sağlamasıyla birlikte, ülkedeki fon ihtiyacı karşılanmakta; ülkedeki yatırım ve üretim faaliyetleri pozitif yönde etkilenmektedir. Kredi faaliyetleri, atıl tasarrufların da değerlendirilmesine olanak sağlayarak sermaye birikiminin artmasına yardımcı olmaktadır. Özellikle, ülke ekonomisinde durgunluk yaşandığı dönemlerde, tüketicilere ve firmalara sağlanan kredilerle, mal ve hizmet satın alınmasını finanse ederek, bireylerin refahının artmasını yanı sıra, ekonomideki ticari faaliyetlerin herhangi bir aksamaya uğramadan devam etmesine olanak sağlamaktadır.

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan pek çok ülke için, banka aktiflerinin kalitesi bankacılık sisteminin sağlıklı işleyebilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu noktada, en önemli aktif kalite göstergesi olarak sorunlu krediler karşımıza çıkmaktadır. Bankaların vermiş olduğu kredilerin sorunlu krediye dönüşmesi, firmanın, kredi sözleşmesi ile belirlenen geri ödeme yükümlülüğünü çeşitli nedenlerle yerine getirmemesi veya getirememesi anlamına gelmektedir. Sorunlu kredilerin hızla artması ise, bankacılık ve dolayısıyla finansal sektörü oradan da reel sektörü olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunlu krediler, bankaların gelirini azalttığı için sektörün büyümesini de engellemektedir. Bu durumda, bankacılık sektörü güven kaybı yaşamaktadır. Tüm bu gelişmeler ekonomideki aktörlerin üretim, tüketim ve yatırım kararlarını kötü yönde etkilemektedir. Türkiye gibi bankacılığın finansal

Gizem Baş¹
Mehmet Kara²

How to Cite This Article

Baş, G. & Kara, M. (2023).
“Sorunlu Krediler ve Türkiye”,
Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences,
9(70):3941-3952. DOI:
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSH.AS.73728>

Arrival: 17 September 2023

Published: 30 November 2023

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

This journal is an open access,
peer-reviewed international
journal.

¹ Araş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, Hatay, Türkiye

² Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, Hatay, Türkiye

sistemdeki yerinin %86 gibi oldukça yüksek olduğu ülkelerde, sorunlu kredilerdeki artış, ekonomilerde önemli kırılmalara yol açmaktadır.

2000’li yıllardan sonra Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin artış nedenlerine baktığımızda, ekonomik büyümenin yavaşlaması, işsizliğin ve faiz oranların artması, kur şoku gibi makroekonomik faktörlerin etkisinin önemli olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, hızlı büyüme dönemlerinde aşırı iyimserlikle verilen özensiz krediler, popülist önceliklerle kredi standartlarının gevşetilmesi ve risklerin iyi değerlendirilememesi gibi nedenlerle gelişigüzel verilen krediler, ekonomide işlerin kötü gittiği düşük konjonktür dönemlerinde sorunlu kredileri daha da artırabilmektedir.

Öyle ki, 2000’li yıllar sonrası Türk bankacılık sektöründeki sorunlu kredi oranını kronolojik olarak incelediğimizde, 2001 yılında yaşanan krizin etkisiyle, sorunlu kredi oranı %23 düzeyini geçmiş, söz konusu oran, 2007 yılında ABD’de başlayan Mortgage Krizi sonrası 2009 yılında tekrar % 5 kritik seviyenin üzerine çıkmıştır. Son olarak, 2018 yılı Ağustos ayında yaşanan kur şoku ile beraber, 2001-2002 ve 2008-2009 krizlerinden sonra ekonomi ilk kez bu kadar daralmış, başta reel sektör olmak üzere ekonominin tüm aktörleri yaşanan gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir (Ateş ve Köse, 2021: 156). Ağustos 2018’de yaşanan kur şoku sonrasında firmaların borç yükünde ani bir artış meydana gelmiştir. Nakit sıkıntısı çeken firmalar, bankalara olan borçlarını ödeyemeyince sorunlu krediler artmaya başlamıştır. Söz konusu kur şokunun etkisiyle 2019 yılında Türk Bankacılık sektörü sorunlu krediler hacmi 150 milyar 762 milyon TL’ye, sorunlu krediler oranı ise % 5,36 seviyesine yükselmiştir.

SORUNLU KREDİLERİN TANIMI, KAPSAMI VE NEDENLERİ

Sorunlu Krediler Kavramı

Ülkeler, sorunlu kredileri, farklı kriterleri esas alarak tarif edebilmektedirler. Bazı ülkeler için, anlaşmada yer alan ödeme vadesinin birkaç gün gecikmesi durumunda, kredi, sorunlu krediye dönüşmektedir. Bazı ülkelerde ise müşterinin içinde bulunduğu finansal durumun, gelecekteki ödemelerini gerçekleştiremeyeceğini göstermesi, krediyi sorunlu hale getirmektedir (Bloem ve Gorter, 2002: 6).

Banka ile borçlu arasında meydana gelebilecek üç durum bulunmaktadır:

- ✓ Borçlunun borcunu ya da yükümlülüğünü zamanında ve usulüne göre yerine getirmesi, yani kredinin anlaşma şartlarına uygun bir şekilde tahsil edilmesi,
- ✓ Kredi anlaşmasında ve geri ödeme planında, hem borçlunun hem de alacaklının, yani bankanın memnun olacağı şekilde yeniden bir düzenleme yapılması,
- ✓ Borçlunun borcunu ya da yükümlülüğünü zamanında ve usulüne göre yerine getirememesi sonucunda kredinin tahsil edilememesi ve kredinin sorunlu krediye dönüşmesidir (Bekçioğlu, 1986: 45-46).

Türkiye’de sorunlu krediler, bankanın yaptığı istihbarat neticesinde, gerçek ya da tüzel kişilere; iç kuralları, yasaları ve kaynaklarını da göz önünde tutarak verdiği para, garanti, kefaletin yer aldığı, banka ile borçlu arasında gerçekleştirilen geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak kredinin tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak ifade edilmektedir (Aktaş, 2000: 15).

Bir kredinin sorunlu kredi olması için, kredi ödemesinin makul bir süre içerisinde gecikmiş olması gerekmektedir. Örneğin, bireysel kredilerde bir taksitin gecikmesi veya ticari kredilerde anaparanın vadesinden itibaren 30 gün gecikmesi durumunda bu krediler sorunlu krediler grubuna dahil edilmemektedir. Yani, krediler, bir anda sorunlu krediye dönüşmezler; belirli bir sürenin ardından bu gruba dahil edilmektedir. Bu noktada önemli olan, banka ve borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli bir şekilde bozulmuş olmasıdır.

Tahsilatın veya anlaşmanın bozulmasındaki önem derecesinde, verilen kredinin türü, anlaşmanın gecikme süresi, firmanın birden fazla onaylı kredisinde aynı anda veya birinde gecikme olması gibi kriterler ön plana çıkmaktadır. Ticari kredilerde ise anaparanın geri ödenmesi gereken vade tarihinden itibaren 90 gün içinde ödenmemesi, krediyi sorunlu krediye dönüştürmektedir (Selimler, 2015).

Bankacılık sektörü kredilerinde, kredinin sorunlu krediye dönüşme riski her zaman vardır. Krediler sorunlu krediye dönüştüğünde ise, bankacılık sektörünün etkinliğini azaltmaktadır (Allan Wu, 2002: 50). Bu sebeple, sorunlu krediler, bankacılık politikalarının başarısızlığının bir göstergesi olarak ifade edilmektedir. Bankalar, sorunlu kredi miktarı arttıkça, hem likidite hem de zarar etme problemleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Sorunlu krediler, bankaların geri ödenmeyen krediler için ayırdığı kredi kayıp karşılıklarını arttırmaktadır. Ayrıca, sorunlu kredilerin en kısa sürede tahsil edilebilmesi için, bankanın krediyi yakından takip etmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, sorunlu krediler, bankaların maliyetlerini de önemli ölçüde artırmaktadır.

Sorunlu Kredilerin Kapsamı

Bu bölümde, sorunlu krediler ve bu kredilere ayrılacak karşılıkları belirleyen 5411 sayılı Bankacılık Kanuna ilişkin düzenlemelerde yer alan 22.06.2016 tarihli 29750 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslarla İlgili Yönetmelik incelenmiştir.

İlgili yönetmelikte, bankaların, kredilerini izledikleri hesapların hangi esaslara uygun olarak sınıflandırılması gerektiği belirlenmiştir. Sorunlu kredilerin kapsamının anlaşılabilmesi için, öncelikle, kredilerin sınıflandırılmasını incelemek gerekmektedir. Yönetmeliğe göre bankaların vermiş olduğu krediler, standart nitelikli krediler, yakın izlemedeki krediler, tahsil imkânı sınırlı krediler, tahsili şüpheli krediler ve zarar niteliğindeki krediler olmak üzere 5 gruba ayrılmaktadır.

Standart nitelikli krediler, anapara ve faiz ödemelerinin, kredi anlaşmasında belirlenen normal süresi içerisinde yapıldığı veya ödemelerde otuz günden fazla bir gecikmenin olmadığı kredilerdir. Aynı zamanda, bu grupta yer alan kredilerde gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmemektedir. Kredi, herhangi bir teminata ihtiyaç duyulmadan, tahsil edilebilecek durumdadır.

Yakın izlemedeki kredilerde, borçlunun kredi riskinin artması halinde, bu sınıfa dahil edilmektedir. Yani, borçluya ilişkin olumsuz gelişmelerin meydana gelmesi durumunda, kredi ödeme gücünün azaldığı gözlemlenmekte ya da bunun gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, kredinin geri ödemesinin tamamen teminata bağlı olduğu durumlarda, teminat değerinin geri ödeme tutarının altına düşmesi, kredinin, yakın izlemeye alınmasına neden olmaktadır. Son olarak, anapara ve/veya faizin ödemesinin, vade tarihini otuz günden fazla ancak doksan günden az olacak şekilde geciktiği krediler bu sınıfta yer almaktadır.

Tahsil imkânı sınırlı krediler, işletme sermayesi finansmanı, ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşanması gibi borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler sebebiyle anapara ve/veya faizin geri ödemesinin, vadeden itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen kredilerdir. Teminat değerinin veya borçlunun öz kaynak tutarının, borcun vadesinde ödenmesini karşılayamayacağına tespiti halinde, kredi, tahsil imkânı sınırlı krediler kapsamına girmektedir. Aynı zamanda, anapara ve/veya faizin tahsili, vadesinden itibaren doksan günden fazla ancak yüz seksen gün geçmeyecek şekilde gecikmesi gerekmektedir.

Anapara ve/veya faizin kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde geri ödemesinin yapılamayacağı muhtemel olan krediler, tahsili şüpheli kredilerdir. Borçlunun kredi riskinin önemli ölçüde arttığı, ancak, yeni finansman bulunması veya sermaye artırımı gibi gelişmelerin meydana gelmesiyle kredi henüz zarar niteliği taşımamaktadır. Anapara ve/veya faizin geri ödemesi, vade tarihinden itibaren yüz seksen günden fazla ancak bir yıldan az geciktiği kredilerdir.

Zarar niteliğindeki krediler, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağına kanaat getirilen kredilerdir. Banka tarafından kredinin tahsil edilebilmesi beklenmemektedir. Ancak, toplam tutarın bir kısmının tahsil edilebileceği öngörülmektedir. Zarar niteliğindeki kredilerde, anapara ve/veya faizin tahsili, vade tarihinden itibaren bir yıldan fazla gecikmiştir.

Bankacılık literatürü ve uygulamasında, sorunlu krediler kavramı aynı zamanda donuk alacaklar, idari sorunlu krediler, tasfiye olunacak alacaklar gibi tanımlarla da belirtilmektedir (Selimler, 2006: 11).

İlgili yönetmelikte, kredi sınıflandırmasında yer alan, tahsil imkânı sınırlı krediler, tahsili şüpheli krediler ve zarar niteliğindeki krediler, donuk alacak yani sorunlu kredi olarak ifade edilmiştir.

Sorunlu Kredilerin Nedenleri

Kredilerin sorunlu krediye dönüşmesinde birçok faktör bulunmaktadır. Genellikle, krediler, tek bir faktör yerine, birden çok faktörün bir araya gelmesi sonucu sorunlu hale gelmektedir. Bu bağlamda, söz konusu faktörlerin zamanında belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması oldukça önemlidir.

Finans piyasasındaki küresel konjonktür incelendiğinde, özellikle son zamanlarda, kredilerin geri ödemesi konusunda başarısız olan firma sayısı gittikçe artmaktadır. Bu başarısızlığın sebebi olarak ise ülke ekonomilerindeki durgunluk, faiz oranlarının oldukça yüksek olması, enflasyon hedeflemesi stratejisi çerçevesinde uygulanan sıkı para ve kredi politikaları gösterilmektedir (Akman, 2012: 35). Çalışmada, kredileri sorunlu krediye dönüştüren sebepler firma kaynaklı, çevresel ve bankacılık sektöründen kaynaklanan sebepler olarak ele alınmıştır.

Firma Kaynaklı Nedenler

Kredilerin geri ödeme planının başarısız olması yeni kurulan firmalarda daha çok gözlemlenmektedir. Yeni kurulan firmaların piyasada deneyimi diğer firmalara göre daha az olduğundan dolayı da kredi bulmakta zorlanmaktadır. Küçük ölçekli firmalar da bazı açılardan kredi bulmakta sorun yaşayabilmektedir. Küçük ölçekli firmalar, büyük firmalarla karşılaştırıldığında, daha fazla risk taşıdığı için, kredi sözleşmelerinde bazı olumsuz koşullar ve

sınırlamalar bulunmaktadır. Bu bağlamda, küçük ölçekli firmaların temin ettikleri kredilerin faizi de görece daha yüksek olmaktadır (Aktaş, 1997: 9).

Firmanın yönetimi, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesi, pazarlama koşulları ya da kontrol sisteminin yol açtığı olumsuz koşullar, temin edilen krediyi sorunlu hale getirebilmektedir. Bu bağlamda, sorunlu kredilerin firma kaynaklı nedenleri 4 başlık altında incelenmiş olup, bunlar; firma yönetimindeki yetersizlikler, üretilen ürünlerin niteliği, pazarlama koşulları ve kontrol sistemlerinin oluşturulamamasıdır.

- ✓ Firma Yönetimindeki Yetersizlikler: Firmaların yürüttüğü ticari faaliyetlerin ve banka ile olan ilişkilerin başarılı olmasında firma yönetiminin rolü oldukça fazladır. Bu bağlamda, yöneticilerin yeterli donanıma sahip olması ve firmanın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlama yapmaları gerekmektedir. Diğer taraftan, düşük bilgi düzeyi, tecrübe eksikliği veya zayıf uzmanlık becerisi, firma yönetiminin yetersiz olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, yöneticilerin sorumsuzluğu veya kötü niyetli davranmaları da firma yönetimini yetersiz kılmaktadır. Yönetiminin yetersiz olması durumunda da, yapılan planlamalar eksik kalmaktadır. Sonuç olarak, firmaların, yürüttüğü faaliyetleri belirli bir sistem içerisinde yapmaları gerekmektedir. Belli bir amacı olmayan ve eksik planlama yapan firmalar, iş hayatındaki fırsatları değerlendirememektedir (Seval, 2000: 2). Ayrıca, firmalar, faaliyetlerini sürdürürken, gelecekteki zarar veya kayıplara karşı önlem alabilmek için de plan yapmaları gerekmektedir. Bu konuda yeterli donanıma sahip firmalar, olası riskleri tahmin edip önlem almak konusunda daha başarılıdır (Taşpınar, 2010: 63).
- ✓ Üretilen Ürünün Niteliği: Firmanın ürettiği ürünler, elde edilen kar miktarını önemli ölçüde etkilemektedir. Yani, nitelikli ürün üretildiğinde, firma faaliyetlerinden de daha fazla kar elde edilmektedir. Ayrıca, maliyetlerde artış olması durumunda da firma karlılığı olumsuz etkilenmektedir. Üretilen ürün kalitesinin bozulması, üretimde kullanılan hammadde veya enerji temin ederken yaşanabilecek güçlükler, iş gücünün kaliteli olmaması gibi nedenler, üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Bu durumda, firmanın üretim hacmi de olumsuz etkilenmektedir. Diğer taraftan, tüketicilerin tüketim tercihlerinin değişmesi veya teknolojiye meydana gelen yenilikler vb. etkenler de üretilen ürünün niteliğini etkilemektedir. Firma üretiminin ve ürettiği ürünün niteliğinin olumsuz etkilenmesi ise firma karlılığını ve dolayısıyla da firmanın borç ödeme kapasitesini etkilemektedir (Seval, 2000: 3).
- ✓ Pazarlama Koşulları: Kredilerin sorunlu hale dönüşmesinin nedenlerinden biri de firmaların pazarlama koşullarının yetersiz olmasıdır. Pazarlama koşullarının iyileştirilip, politikaların etkin bir şekilde yürütülebilmesi için, ürün fiyatlarının belirlenmesi, doğru dağıtım kanalları ve reklam kampanyalarının seçilmesi oldukça önemlidir. Bu politikalarda olumsuz gelişmelerin meydana gelmesi durumunda, üretilen ürünün piyasadaki payı da azalmaktadır. Yani, yetersiz politikalar uygulanması sonucunda satışların azalmasından dolayı, firma, tek veya az sayıda müşteriye bağlı hale gelmektedir. Firmanın hem satış miktarı azalmaktadır hem de elde ettiği kar azalmaktadır. Bu durumda, firmanın, karşılaştığı risklerin üstesinden gelmesi zorlaşmaktadır. Etkin pazarlama koşullarına sahip olmayan firmalar, pazardaki paylarını kaybetmelerinin yanı sıra, borçların geri ödenmesini de sağlayamamaktadır (Bodur, 2002: 4).
- ✓ Kontrol Sisteminin Eksiklikleri: Firmaların, faaliyetlerini başarılı bir şekilde yürütmesinde denetim faktörü önem taşımaktadır. Aksi halde, faaliyetlerin kontrol edilmemesi durumunda, yönetilen çalışmalar, başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, stokların, alacakların, üretim maliyetlerini kontrol eden sistemlerin, firma varlıklarının, üretimi yapılan ürünlerin kalitesini ve giderlerini takip eden mekanizmaların, bütçe ve planlama çalışmalarının, firma tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, etkin bir kontrol sistemi olmayan firmalarda, sorunlar erken fark edilememektedir. Sorunların anlaşılması ve sorunlar büyümeden çözüm bulunması zorlaşmaktadır. Firmanın elde ettiği kar azalmakta ve temin edilen kredilerin geri ödemesi güçleşmektedir (Selçuk ve Darıcı, 2003: 174-175).

Çevresel Nedenler

Sorunlu kredilerin nedenleri araştırılırken çevresel faktörler mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, firmanın faaliyette bulunduğu piyasa yapısı ve ekonomideki küresel gelişmelerin payı oldukça fazladır. Çevresel nedenlerden başlıcaları makroekonomik faktörler, doğal kaynaklar, teknolojiye meydana gelen gelişmeler ve siyasi yapıdır.

- ✓ Makroekonomik Faktörler: Ekonomik dalgalanmalar, enflasyondaki artışlar, kredi talebinin daralması, kamu açıkları, dış işlemler açığı, satın alma gücünün azalması, vergiler ve döviz kuru belirsizliği gibi makroekonomik faktörler, firmaların borç ödeme kapasitelerini olumsuz olarak etkilemektedir. Ekonomik yapıdaki istikrarsızlıklar, kamu açıklarının giderek artması veya ekonominin durgunlaşması da kredilerin sorunlu krediye dönüşmesindeki makroekonomik faktörler arasında yer almaktadır (İyigün, 1996: 24). Özellikle ekonomideki durgunluk nedeniyle, firmaların satış miktarı büyük ölçüde düşmektedir. Bu durum, firmaların mali yapısında da bozulmalara sebep olmaktadır (Bekçioğlu, 1986: 40). Ayrıca, enflasyonun yüksek olduğu zamanlarda faizler de

yükselmekte, dolayısıyla, piyasadaki kredi arz ve talebi de olumsuz etkilenmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı, kredilerin geri ödenmesinde sorun yaşanmaktadır (Aloğlu, 2005: 76).

- ✓ Doğal Kaynaklar: Firmalar, üretim yapabilmek için doğal kaynaklara mutlaka ihtiyaç duymaktadır. En önemlisi de, hammadde ve enerji kaynaklarını kullanmadan piyasadaki varlıklarını sürdürmeleri mümkün değildir. Firmaların, doğal kaynakları temin etmesi, ürün talebine; dolayısıyla, üretim miktarına bağlı olarak değişmektedir. Ayrıca, sel, yangın, kuraklık gibi doğal afetler de firmaların hammadde ve enerji kaynağı temin etmesinde etkili olmaktadır (Kavcıoğlu, 2003: 58-59).
- ✓ Teknolojide Meydana Gelen Gelişmeler: Firmaların teknolojideki yenilikleri takip edip, bu yeniliklere adapte olması gerekmektedir. Özellikle, firmanın finansal istikrarı ve ticari faaliyetlerinin başarılı olması için, teknolojide meydana gelen gelişmeleri firma bünyesine katmaları oldukça önemlidir. Firmalar, yeni teknolojiyle birlikte üretim maliyetlerini de düşürebilmekte ve dolayısıyla kar miktarını arttırabilmektedir. Aynı zamanda, gelişen teknolojiyle birlikte, ürünlerin niteliği artarken, yeni ürünler de piyasaya sunulmaktadır. Firmanın teknolojik yenilikleri takip etmemesi durumunda, üretim maliyetlerini düşürememekte ve ürettiği ürüne olan talep ve piyasadaki rekabet gücü olumsuz olarak etkilenmektedir (Seval, 1990: 278).
- ✓ Siyasi Yapı: Ülkedeki siyasi yapıda değişim meydana gelmesi durumunda, firmaların aldıkları krediyi geri ödemesinde bazı riskler ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, firmaların ticari faaliyetleri ekonomideki yasal düzenlemelerden etkilendiği için, siyasi yapının değişmesi firma açısından risk taşımaktadır. Asgari ücret değişiklikleri, yatırım teşvikleri, ithalat ve ihracat koşullarının kısıtlanması, fiyat kontrolleri, vergiler, ülkedeki sermaye piyasasının gelişmişliği ve kredi temin etmek için uygulanan kısıtlamalar veya tanınan imkânlar gibi unsurlar firmaların ticari faaliyetlerinde etkili olmaktadır (Çelik ve Ekinci, 2002: 17).

Bankacılık Sektöründen Kaynaklanan Nedenler

Bankaların kredi verme sürecinde yaptıkları istihbarat, kredilerin geri ödenme sürecinde meydana gelebilecek sorunların önceden tespit edilmesinde oldukça önemlidir. Kredi verilecek firmanın belli kriterler dikkate alınarak seçilmesi ve kredi şartlarının, geri ödeme sürecindeki potansiyel sorunlar gözetilerek belirlenmesi gerekmektedir.

Kredilerin sorunlu krediye dönüşmesinde bankacılık sektöründen kaynaklanan belli başlı nedenler aşağıdaki gibidir;

- ✓ Firma ile ilgili yeterli veri toplanmaması,
- ✓ Firmaya ait finansalların dikkatli incelenmemesi,
- ✓ Kredinin verilmiş amacı ve geri ödeme kaynakları hakkında yeterli ve doğru analizin yapılmaması,
- ✓ Firma seçiminin hatalı olması,
- ✓ Kredinin yanlış yapılandırılması,
- ✓ Kredi teminatlarının eksik ve hatalı bir şekilde belirlenmesi,
- ✓ Bankanın müşterileri kaybetmekten çekinmesi ve kredilendirme sürecinde gerekli süreçlerin uygulanmaması,
- ✓ Banka yönetiminin kredi vermede ısrarcı ve aceleci davranışlar sergilemesi,
- ✓ Piyasada, bankaların kendi arasındaki rekabetin kredi verme kriterlerini olumsuz etkilemesi,

Kredi temin edilmesinin, firma talebinden ziyade bankaların sunduğu bir hizmet olarak ön plana çıkarılması (Aktaş, 2002: 20).

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLER

Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Gelişimi

Türkiye ekonomisi 1980'li yıllardan itibaren hızlı bir dışa açılma ve yapısal değişim sürecine girmiştir. Yapısal değişim ve dışa açılma süreci, ekonomide en çok serbest piyasa ekonomisinin işlerlik kazanması ve liberalizasyon şeklinde kendini göstermiştir. Türkiye'deki finansal piyasalar ve kurumlar da ekonomideki bu yapısal dönüşüme hızla uyum sağlamış, bu süreçte, bankalarca sunulan finansal ürün türleri hem artmış hem de çok değişiklik göstermiştir. Bankaların bilançoları hızla büyümüş, bankaların aktifleri içinde kredilerin payı önemli ölçüde artmış, bu yeni durum bankalarca verilen kredilerin sorunlu krediye (NPL) dönüşme oranlarının yakından takip edilmesini zorunlu kılmıştır (Karamustafa, 2019: 65).

Tablo 1'de Türk bankacılık sektörünün Türk ve Yabancı Para cinsinden vermiş olduğu kredilerin yıllar itibarıyla gelişimi verilmiştir. 2003 yılında 66 milyar 221 milyon TL seviyesinde olan sektörün kredi büyüklüğü, 2022 yılında 7 trilyon 580 milyar 668 milyon TL'ye yükselerek, dönem boyunca kredi hacminin 10 kattan daha fazla arttığı

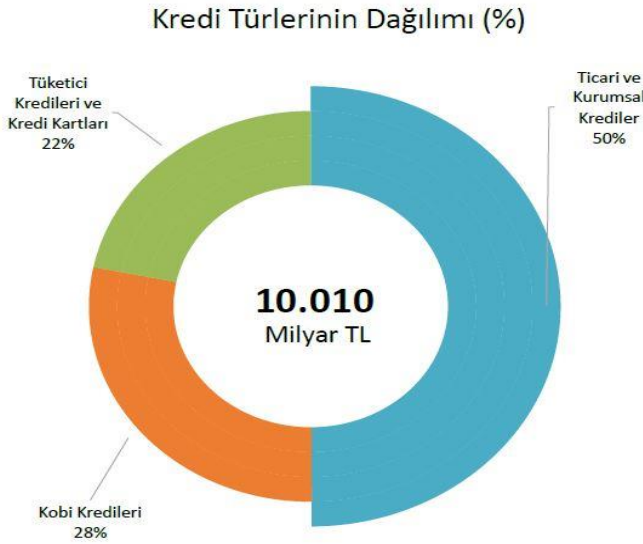
görülmüştür. 2022 yılı itibariyle toplam kredi tutarının 5 trilyon 109 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 2 trilyon 471 milyar TL'si de yabancı para kredilerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Türkiye'de Bankacılık Sektörü Kredilerinin Gelişimi

Yıllar	Krediler (milyon TL)-Türk Parası	Krediler (milyon TL)-Yabancı Para	Krediler (milyon TL) Toplam
2003	36.176,47	30.045,37	66.221,84
2004	64.346,74	34.995,37	99.342,11
2005	113.515,20	42.895,28	156.410,48
2006	163.094,43	55.892,38	218.986,81
2007	217.014,75	68.601,46	285.616,21
2008	262.142,95	105.301,65	367.444,60
2009	288.207,89	104.412,70	392.620,58
2010	383.756,51	142.094,68	525.851,19
2011	484.828,76	198.064,42	682.893,17
2012	588.351,81	206.404,62	794.756,43
2013	752.698,71	294.711,51	1.047.410,23
2014	880.968,78	359.739,49	1.240.708,27
2015	1.013.411,48	471.548,73	1.484.960,21
2016	1.131.394,76	602.947,61	1.734.342,37
2017	1.414.393,01	683.853,42	2.098.246,43
2018	1.438.534,12	955.891,27	2.394.425,39
2019	1.641.871,70	1.014.074,39	2.655.946,09
2020	2.352.638,23	1.223.736,41	3.576.374,64
2021	2.832.301,78	2.068.576,65	4.900.878,43
2022	5.109.509,66	2.471.158,47	7.580.668,13

Kaynak: BDDK, (2023b), <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> (Erişim Tarihi: 14.07.2023)

Şekil 1'de Haziran 2023 dönemi itibariyle, Bankaların vermiş olduğu kredilerinin kredi türleri itibariyle dağılımı verilmiştir. Buna göre toplam krediler içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %50, Kobi kredilerinin payı %28 ve tüketici kredilerinin (kredi kartları dâhil) payı %22'dir.

Şekil 1: Türkiye'de Bankacılık Sektörü Kredilerinin Dağılımı

Kaynak: BDDK, (2023a), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Haziran 2023, s.14.

Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler

Kredi miktarında yaşanan artışa bağlı olarak sorunlu kredi(NPL) miktarının da artış gösterdiği görülmektedir. Tablo 2'de 2003-2022 arası sorunlu kredilerin brüt tutarları verilmiştir. Sorunlu krediler 2003 yılı itibariyle sadece 8 milyar 628 milyon TL ilen, 2022 yılı sonu itibarıyla 163 milyar TL'ye yükseldiği anlaşılmaktadır. Sorunlu kredilerin, 2004, 2010, 2011 ve 2020 yılları dışındaki yıllarda sürekli arttığı gözlemlenmektedir. Sorunlu kredilerin artması, Türkiye'deki bankaların likidite düzeyinin azalmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, bankalar, sorunlu krediler için ayırdıkları kredi kayıp karşılıklarını da arttırmak zorunda kalmışlardır. Maliyetleri ve iş yükü artan bankaların, diğer yıllarla kıyaslandığında, verimliliği ve karlılığı düşmüştür (Kılınç vd., 2018: 118).

Tablo 2: Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Gelişimi (brüt) (milyon TL)

Yıllar	Takipteki Alacaklar (milyon TL)-TP	Takipteki Alacaklar (milyon TL)-YP	Takibe Düşen Kredi Miktarı-Toplam (milyon TL)
2003	8.379,01	249,65	8.628,66
2004	6.139,00	216,70	6.355,70
2005	7.595,72	212,05	7.807,77
2006	8.478,34	71,75	8.550,09
2007	10.254,53	90,80	10.345,33
2008	13.886,87	165,96	14.052,83
2009	21.525,57	327,30	21.852,87
2010	19.692,63	300,40	19.993,03
2011	18.445,98	526,71	18.972,69
2012	22.998,01	409,91	23.407,92
2013	28.967,97	653,58	29.621,55
2014	35.829,37	596,34	36.425,71
2015	46.970,19	570,67	47.540,86
2016	58.094,55	68,95	58.163,50
2017	63.909,98	79,99	63.989,96
2018	91.324,49	5.331,41	96.655,90
2019	140.152,22	10.610,43	150.762,65
2020	138.160,09	14.399,59	152.559,68
2021	144.017,58	16.085,93	160.103,52
2022	157.084,24	6.325,73	163.409,98

Kaynak: BDDK, (2023b), <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> (Erişim Tarihi: 14.07.2023).

Toplam nakdi kredilerin kaçta kaçının sorunlu kredi niteliğinde olduğunu ifade eden “Takibe Dönüşüm Oranı (TDO)” bankacılıkta aktif kalitesinin belirlenmesinde kullanılan temel göstergelerden biridir. TDO, muhasebe kaynaklı verilerle hesaplanmakta ve sektörün sorunlu krediler açısından izlenmesi, gelişimi, alınacak tedbirler bakımından olduğu kadar, bankaların aktif kalitesinin ve performanslarının, farklı ülke ve ülke topluluklarının bankacılık sektörü karşılaştırmalarında ve akademik çalışmalarda da sıklıkla kullanılmaktadır (Özel ve Sayılğan, 2021: 77). TDO, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin finansal krizlere karşı gösterdikleri direnci açıklamak amacıyla da kullanılmakta, bu oranının %5 seviyelerinin altında olması normal olarak görülmektedir. Ancak oranın yükselmesiyle sektörle alakalı riskli durumlar ortaya çıkabileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 3’de Türkiye’de “sorunlu krediler/toplam nakdi krediler” oranı 2003-2022 yılları arası dönem için verilmiştir. Sorunlu kredi oranlarının değişimi incelendiğinde, özellikle kriz dönemlerinde “Sorunlu krediler/toplam krediler” oranının önemli yükselişler kaydettiği, takip eden dönemlerde ise tekrar düşüşe geçmektedir. Öyle ki, 2001 yılında yaşanan krizin etkisiyle sorunlu kredi oranı %23 seviyesinin de üzerine çıkmış, kriz sonrası dönemde ise hızlı bir düşüş eğilimine girerek % 5 seviyelerinin altına düşmüştür. Söz konusu oran, 2007 yılında ABD’de başlayan Mortgage Krizi sonrası 2009 yılında tekrar % 5 seviyelerinin üzerine çıkmakla birlikte, sektörün güçlü yapısı sayesinde bu oran tekrar %3’ler seviyesine gerileyebilmiştir.

Tablo 3: Kredilerin Takibe Dönüşme Oranı (TDO) (%)

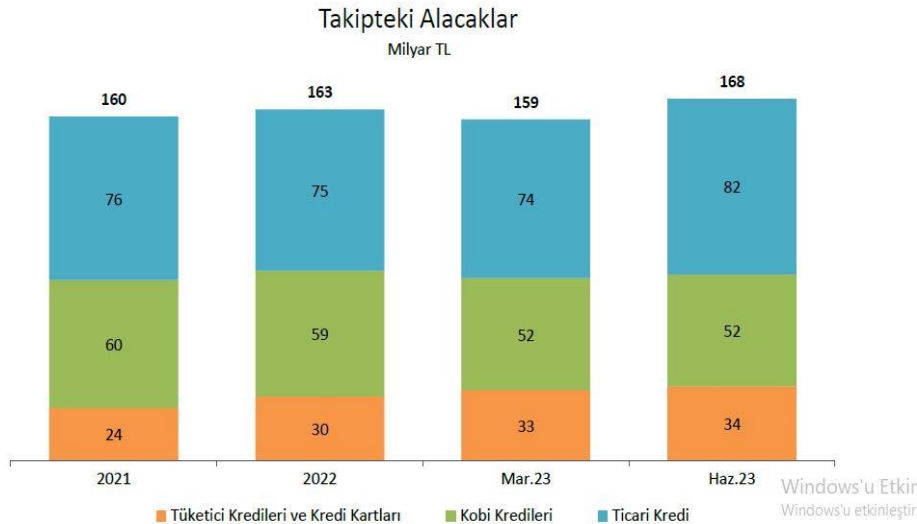
Yıllar	Sorunlu krediler (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)
2003	11,50
2004	6,00
2005	4,72
2006	3,74
2007	3,48
2008	3,68
2009	5,27
2010	3,66
2011	2,70
2012	2,86
2013	2,75
2014	2,85
2015	3,09
2016	3,24
2017	2,95
2018	3,87
2019	5,36
2020	4,08
2021	3,15
2022	2,10

Kaynak: BDDK, (2023b), <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> (Erişim Tarihi: 14.07.2023).

Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Türleri İtibariyle Sorunlu Krediler

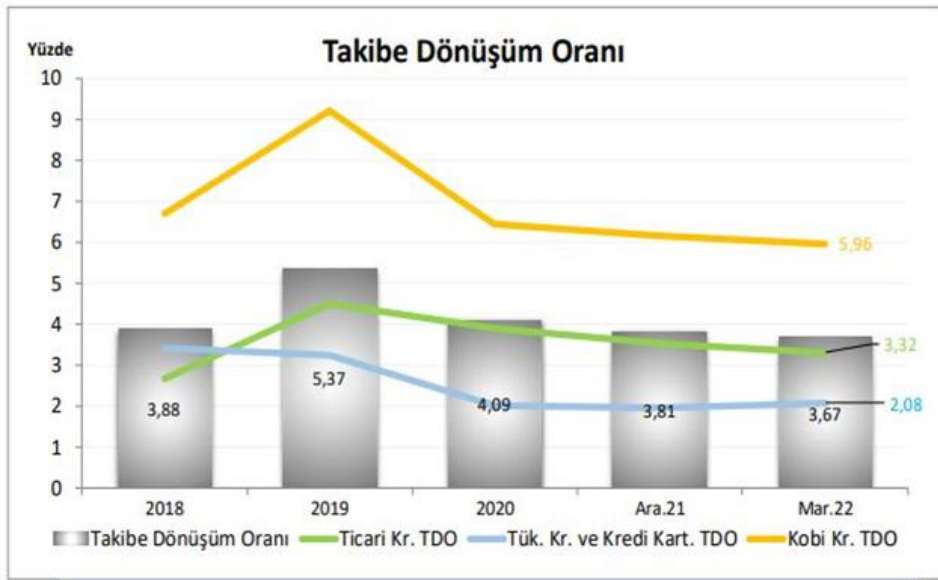
Çalışmanın bu kısmında Kredi türleri itibariyle sorunlu krediler konusu incelenecektir. Kredi türleri kendi içinde Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları, Kobi Kredileri ile Ticari Krediler olarak sınıflandırılmıştır.

Grafik 2’de kredi türleri itibariyle sorunlu krediler hacimsel olarak verilmiştir. Haziran 2023 itibariyle, Toplam Sorunlu krediler içinde en yüksek paya 82 milyar TL ile ticari krediler sahip iken, en düşük pay 34 milyar TL ile Tüketici Kredileri ve Kredi Kartlarına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2: Kredi Türleri İtibariyle Sorunlu Krediler

Kaynak: BDDK, (2023a), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Haziran 2023, s.22.

Kredi türleri itibariyle takibe dönüşme oranları incelendiğinde, KOBİ’lere kullanılan kredilerde oluşan sorunlu kredi oranları dikkat çekmektedir. Alt kırımlar itibariyle en yüksek pay %5.96 ile KOBİ kredilerde olduğu görülmektedir. Şekil 3’de görüleceği üzere 2018 yılı ve sonrasında KOBİ kredilerinde oluşan sorunlu kredi oranları, diğer kredi türlerine göre her dönemde daha yüksek seyretmiştir. KOBİ kredilerinde oluşan sorunlu kredi oranları, toplam kredilerde oluşan sorunlu kredi oranlarından da aynı dönemde yüksek seyretmiştir. En düşük sorunlu kredi oranı ise tüketici kredileri ve kredi kartlarında olduğu görülmektedir.

Şekil 3: Kredi Türleri İtibariyle Takibe Dönüşüm Oranları

Kaynak: BDDK, (2022a), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Mart 2022, s.14.

Tüketici kredileri de kullanım amaçlarına göre “konut kredisi, taşıt kredisi, ihtiyaç kredisi, bireysel kredi kartları” şeklinde 4 kısımda önce hacimsel olarak daha sonra da takibe dönüşüm oranı cinsinden incelenmiştir.

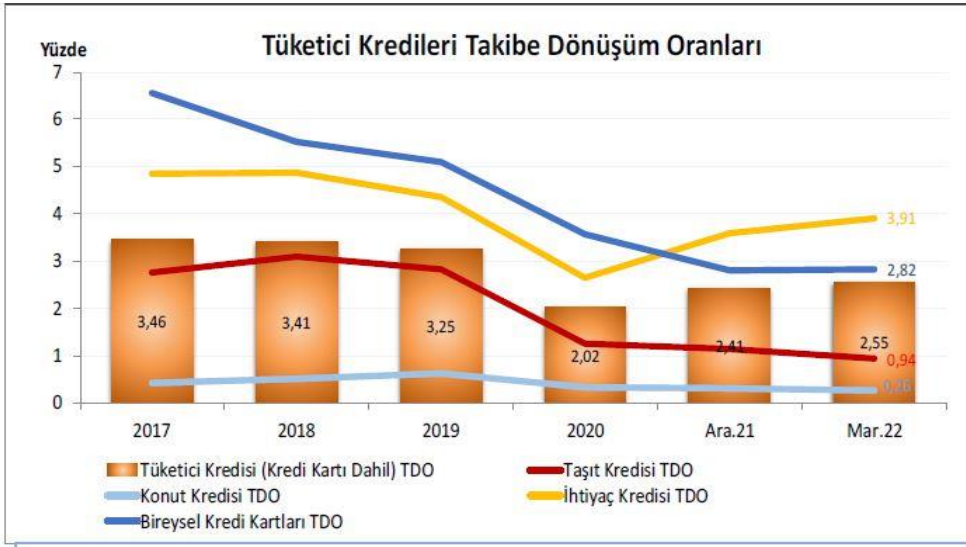
Tablo 4’de sorunlu tüketici kredileri 2003-2022 yılları arası dönem için hacimsel olarak verilmiştir. 2003 yılından günümüze toplam sorunlu kredilerdeki artışa paralel olarak tüketici kredilerinin de zaman içinde arttığı anlaşılmaktadır. Tüketici kredilerinin türleri itibariyle sorunlu kredilerin en çok ihtiyaç kredileri ve bireysel kredi kartları kredilerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Tüketici Kredilerin Gelişimi (brüt) (milyon TL)

Yıllar	Sorunlu Konut Kredileri	Sorunlu Taşıtlı Kredileri	Sorunlu İhtiyaç Kredileri	Sorunlu Bireysel Kredi Kartları
2003	9,86	18,09		264,51
2004	14,42	28,72	28,38	630,49
2005	18,67	78,94	76,22	1.350,39
2006	56,13	137,64	139,56	1.717,10
2007	217,44	247,93	407,76	1.833,82
2008	521,77	351,79	937,42	2.371,73
2009	961,80	508,50	1.797,35	4.252,42
2010	860,15	360,45	1.504,40	3.791,69
2011	659,21	252,89	1.457,15	3.443,56
2012	702,42	254,45	2.027,14	3.844,33
2013	664,97	257,10	2.487,59	4.752,27
2014	610,65	227,59	3.398,41	5.360,18
2015	666,54	216,06	9.330,27	6.983,41
2016	877,94	226,22	10.602,58	7.149,43
2017	805,52	204,60	10.111,18	6.385,36
2018	978,15	209,00	10.482,99	6.124,54
2019	1.265,13	205,36	11.851,23	6.317,56
2020	907,38	150,18	10.525,45	5.348,43
2021	890,96	149,47	17.303,11	6.060,02
2022	590,09	118,06	21.664,24	7.402,84

Kaynak: BDDK, (2023b), <http://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelisim> (Erişim Tarihi: 14.07.2023).

Şekil 4’e baktığımızda tüketici kredilerinin takibe dönüşüm oranı Mart 2022 dönemi itibariyle, %2,55 seviyesindedir. Tüketici kredilerindeki takibe dönüşme oranı, kullanım amaçlarına göre “konut kredisi, taşıt kredisi, ihtiyaç kredisi, bireysel kredi kartları” şeklinde dört kısımda incelenmiştir. Tüketici kredileri içerisinde özellikle bireysel kredi kartları ve ihtiyaç kredilerinde takibe dönüşüm oranları, diğer tüketici kredisi türlerine göre daha yüksek seyretmektedir. Tüketici kredileri içerisinde sorunlu kredi oranı en düşük olanı konut kredileri olup, tüm dönemlerde konut kredilerinde oluşan oranlar, diğer tüm tüketici kredisi türlerine göre daha düşük seviyede gerçekleşmiştir.

Şekil 4: Bankacılık Sektöründe Tüketici Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı

Kaynak: BDDK, (2022a), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Mart 2022, s.15.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bankaların, finansal aracılık rolünü yerine getirirken temel amaçlarından birisi, finansal yapılarını sürdürülebilir kılmak olmalıdır. Sürdürülebilir finansal yapı; sağlıklı kredilendirme süreçleri, kredilerin tahsisinden tahsiline kadar sürecin doğru yönetimi, yasal düzenlemelerin varlığı, sürekli ve hassas bir denetleme ile mümkün olacaktır. Diğer işletmelerin aksine finansal yapısı bozulan bir banka, kendi yükümlülükleri ile sınırlı olmaksızın sistemik önemine göre tüm bankacılık sistemi ve genel ekonomi ve hatta 2007-2008 küresel finans krizi örneğinde olduğu gibi tüm dünya ekonomisini olumsuz etkileyebilmektedir (Özel ve Sayılan, 2021: 100).

Sorunlu krediler, ülkelerdeki tanımı ve kapsamı farklılık gösterse de en genel tanımıyla, banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozulması tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması şeklinde tanımlanabilmektedir. Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin gelişimi dikkate alındığında, 1980 sonrası izlenen dışa açılma politikaları, ülkedeki makroekonomik istikrarsızlıklar, özellikle 2001 kriziyle birlikte döviz ve faiz riskinin artması, kredi maliyetlerinin yükselmesi batık ve sorunlu krediler probleminin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. 2001 krizinden sonra Türk bankacılık sektörü, toplam kredi portföyünün yaklaşık üçte birine ulaşan geri dönmeyen kredi sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Krizin etkisiyle kredilerin takibe dönüşüm oranı 2000 yılında %11,5 iken, 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte %29,3 seviyesine yükselmiştir (Şahbaz ve İnkaya, 2014: 81). Türkiye’de 2001 kriziyle hızla artan sorunlu krediler, krizin ardından ekonomide ve özellikle bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yapısal reformlar ve kredi riskinin iyi yönetilmesinin etkisiyle gerilemiştir. 2008 küresel kriziyle birlikte tekrar yükselişe geçen sorunlu kredi oranı, 2001’deki krize kıyasla sınırlı bir artış göstermiştir (Tanınmış Yücememiş ve Sözer, 2014: 54). Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredi sorununu son olarak Ağustos 2018’de yaşanan kur krizi ile yaşamıştır. Ağustos 2018’de yaşanan kur krizi sonrasında firmaların borç yükünde ani bir artış meydana gelmiştir. Nakit sıkıntısı çeken firmalar, banka borçlarını ödeyemeyince Sorunlu krediler artmaya başlamıştır. Söz konusu kur şokunun etkisiyle 2019 yılında Türk Bankacılık Sektörü Sorunlu krediler rakamı 150 milyar 762 milyon TL’ye, Sorunlu krediler oranı ise % 5,36’ye ulaşmıştır.

Türkiye’de, ekonomik koşulların belirsiz olması ayrıca bankaların finansal sistem içinde %86 gibi yüksek payı düşünüldüğünde, Sorunlu kredilerin yakından izlenmesi ve iyi yönetilmesini oldukça önemli hale getirmektedir.

Sorunlu kredilerin artması hem bankacılık sektörüne hem de reel sektöre ve ülke ekonomisine ciddi zararlar vermektedir. Geri ödenmeyen krediler bankanın aktif-pasif durumunu bozarak likidite yapısında azalma meydana getirmektedir. Bu bağlamda, sorunlu krediler, banka bilançolarındaki varlık kalitesinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunlu kredilerdeki artış, bankaların sorunlu kredi için ayırdıkları karşılıkları artıracak bankalar bu durumda kaynaklarını verimli yatırımlarda değerlendiremeyecektir. Gelirleri azalan bankalar sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanacağından, iç ve dış piyasadaki güvenilirliği ve itibarı azalacaktır. Bazen bu durum bankanın iflası ile neticelenebilecektir. Özetle, sorunlu kredilerin artması, bankacılık sektörünün etkinliği azalmakta, banka başarısızlıklarına ve krizlere dahi neden olabilmektedir.

Tahsil edilemeyip sorunlu hale dönüşen krediler bankacılık sektörü kadar ülke ekonomisi için de büyük bir risk taşımaktadır. Sorunlu krediler bankacılık sektörünü, bankacılık sektörü işletmeleri, işletmeler de ülke ekonomisini negatif yönde etkilemektedir. Sorunlu kredi miktarı artan bankalar yeni yatırım yapmak isteyen, istihdam artışını

sağlamayı hedefleyen firmaların kredi taleplerini karşılayamamakta ve sonuçta da ülke ekonomisinde daralmaya neden olduğu gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, Ş. (2012). “Bankacılık Sektöründe Problemler Krediler ve Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktaş, R. (1997). Mali Başarısızlık (İşletme Riski) Tahmin Modelleri, 2.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Aktaş, R. (2000). Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul.
- Aktaş, M. (2002). Kredilendirme Sürecinde Yapılan Bankacılık Hataları, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul.
- Allan Wu, X. (2002). An Examination of China's Non-Performing Loan Issue. Massachusetts Institute of Technology, 1-63.
- Aloğlu, T. Z. (2005). “Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri”, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Ateş, N. & Köse, K.A. (2021). “Sorunlu krediler ile yeniden yapılandırılan banka kredileri ilişkisi: Türk bankacılık sektörü örneği (2009-2020)”. International Review of Economics and Management, 9(2): 154-181.
- BDDK. (2022), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Mart, İstanbul.
- BDDK. (2023a), Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Haziran, İstanbul.
- BDDK. (2023b), <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/Gelismis> (erişim tarihi: 14.07.2023)
- Bekçioğlu, S. (1986). “Banka İşletmelerinde Problemler Kredilerin Önlenmesi”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, 12(1): 45-46.
- Bloem, A. M. & Gorter, C. N. (2002). The Macroeconomic Statistical Treatment of Nonperforming Loans. OECD Meeting of National Accounts Experts.
- Bodur, G. (2002). Problemler Kredilerin Yeniden Yapılandırılması. Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 2-4.
- Çelik, F. & Ekinci, M. B. (2002). “Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği, Stratejik Bir Yaklaşım”, Bankacılık ve Finans Dergisi, 23: 1-8.
- İyigün, T. (1996). Kredilendirme Teknikleri. TBB Eğitim ve Tanıtım Seminer Notları.
- Karamustafa, C. (2019). “Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler İle Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kavcıoğlu, Ş. (2003). Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi Çözüm Yolları ve Takibi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Kılınç, E.C., Gökdeniz, İ. & Kılınç, Y. (2018). “Sorunlu Kredilerin Banka Karlılığı Üzerindeki Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, Journal of Management and Economics Research, 16 (4): 116-132.
- Özel, Ö. & Sayılğan, G. (2021). “Türkiye Bankacılık Sektörü Sorunlu krediler Görünümü, Takibe Dönüşüm Oranı ve Bazı Hesaplama Önerileri”, Bankacılar Dergisi, 119.
- Selçuk, H. & Darıcı, A. (2003). “Türk Bankacılık Sektöründe Tahsili Gecikmiş Alacaklar”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(20):173-189.
- Selimler, H. (2006). “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Selimler, H. (2015). “Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 7 (12): 131-172.

- Seval, B. (1990). Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, İstanbul: İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayını.
- Seval, B. (2000). Sorunlu Krediler, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği.
- Şahbaz, N. & İnkaya, A. (2014). “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri”, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 1(1): 69-82.
- Tanınmış Yücememiş, B. & Sözer, İ. (2014). “Bankalarda Sorunlu krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması”, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 3(5):43-56.
- Taşpınar, H. (2010). “Risk Yönetimi, Şirketlerinizi Kriz Dönemine Hazırlayın”, Ekonometri-Ekonomi, İş Dünyası ve Politika Dergisi, 39.